

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МІНІСТЕРСТВО ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ
ВІННИЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ МЕДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМ. М.І. ПИРОГОВА
Кафедра філософії та суспільних наук**

**ФІЛОСОФІЯ
В СУЧАСНОМУ НАУКОВОМУ ТА
СОЦІАЛЬНО - ПОЛІТИЧНОМУ ДИСКУРСАХ
УКРАЇНИ**

МАТЕРІАЛИ ДОПОВІДЕЙ ТА ВИСТУПІВ

**ВСЕУКРАЇНСЬКОГО
КРУГЛОГО СТОЛУ
21 листопада 2019 року**

ВІННИЦЯ 2019

**ГОЛОВНИЙ РЕДАКТОР – академік Національної академії медичних наук України,
ректор Вінницького національного медичного університету ім. М.І. Пирогова,
доктор медичних наук, професор, професор кафедри нормальної фізіології
Мороз Василь Максимович**

**ЗАСТУПНИК ГОЛОВНОГО РЕДАКТОРА – проректор з наукової роботи
Вінницького національного медичного університету ім. М.І. Пирогова,
доктор медичних наук професор, професор кафедри нормальної фізіології
Власенко Олег Володимирович,**

**професор кафедри філософії та суспільних наук
Вінницького національного медичного університету ім. М.І. Пирогова,
доктор філософських наук, професор Вергелес Костянтин Миколайович**

Редакційна колегія:

Черкасов Святослав Васильович доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри філософії та суспільних наук Вінницького національного медичного університету ім. М.І. Пирогова
Харьковченко Євген Анатолійович доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри релігієзнавства філософського факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка
Васильєва Ірина Василівна доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри філософії, біоетики та історії медицини національного медичного університету ім. О.О. Богомольця
Ратніков Володимир Сазонович доктор філософських наук, професор, професор кафедри філософії Вінницького національного технічного університету
Попов Володимир Юрійович доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри філософії Донецького національного університету ім. В.Стуса
Куліш Павло Лаврентійович кандидат філософських наук, доцент, доцент кафедри філософії та суспільних наук Вінницького національного медичного університету ім. М.І. Пирогова (ВІДПОВІДАЛЬНИЙ СЕКРЕТАР)

Філософія в сучасному науковому та соціально-політичному дискурсах України Матеріали доповідей та виступів всеукраїнського круглого столу 21 листопада 2019 року Вінниця 2019. ТОВ «Друк плюс» . – 264 с.

Збірник містить матеріали доповідей та виступів учасників всеукраїнського круглого столу «**Філософія в сучасному науковому та соціально-політичному дискурсах України**», який відбувся в Вінницькому національному медичному університеті ім. М.І. Пирогова 21 листопада 2019 року з нагоди святкування Міжнародного дня філософії. У поданих матеріалах висвітлюється широке коло актуальних проблем розвитку філософських дисциплін від минулих часів до сучасних. Збірник адресовано науковцям, вищої та середньої освіти, аспірантам, магістрантам, пошукувачам, студентам та усім хто цікавиться філософією й гуманітарними дисциплінами.

Матеріали подані в авторській редакції. Автори опублікованих матеріалів несуть повну відповідальність за підбір, точність наведених фактів, цитат, економіко-статистичних даних, власних імен, посилань, грамотність, літературний стиль та інших відомостей. Редколегія залишає за собою право скорочувати та редагувати подані матеріали. Рукописи не повертаються. Організатори круглого столу та члени редколегії не завжди поділяють думки учасників (авторів).

Рекомендовано до друку Вченою радою Вінницького національного медичного університету ім. М.І. Пирогова (протокол № 5 від 26. грудня 2019р.)

Калач Д.М., к.філос.н., доцент,
доцент кафедри філософії та суспільних наук,
Вінницький національний медичний університет ім. М.І. Пирогова
Україна, Вінниця

ЩО ТАКЕ ФІЛОСОФІЯ: ПОШУК ІДЕЙ, ЗАВДАНЬ ТА СМИСЛІВ

У 2005 році, ЮНЕСКО було затверджено рішення святкувати День філософії щорічно кожного третього четверга листопада. В документі зазначено, що ця дисципліна розвиває в людині «критичне і незалежне мислення, вчить краще розуміти світ, а також сприяє розвитку толерантності та свободи». [1, 3] Вона є посередницею між різними дискурсами (мова філософії уможливорює діалог між різними науками, мистецтвами та релігіями), формує толерантне ставлення до людей інших культур і способів мислення. [1, 3]

Людина, яка орієнтується на проблеми духовного життя, може тяжіти до філософії, і це виявляється тим внутрішнім та інтелектуальним притулком, в якому людина себе знаходить. Залишаючись смертною, обмеженою та вразливою, людина водночас усвідомила себе як істоту з необмеженими властивостями і ресурсами власного розвитку. Людина відкрила в собі подвійну нескінченність: нескінченність пізнання світу і нескінченність власного самовдосконалення.

У такому разі, чи є якась користь від філософії? Варто запитати себе, а що ми розуміємо під корисністю? Наприклад, чи є корисними кохання чи дружба? Чи є корисною любов до Батьківщини? Чи корисно бути порядним, чесним та чемним? Найбільш важливе та цінне, те, що для нас є дорогим, цікавим, що приносить радість та внутрішнє задоволення – все це виходить за межі критеріїв оцінки.

Аристотель відповів на ці запитання дуже просто: теоретична філософія (на відміну від етики та політики) є абсолютно неутилітарним заняттям. Щоправда, він додав, що цій некорисності філософія подібна до способу життя богів, яким не цікаві буденні цілі та інтереси мінливого й підступного

людського роду. Мислитель посміювався з тієї чисто теоретичної втечі до філософії як схованки, що нагадує поведінку хворих, які вкрай пристрасно дослухаються до слів лікаря, його рекомендацій, проте не виконують їх. Тут він повторював думку свого вчителя Платона, який стверджував, що філософія є уподібненням до богів, звичайно, наскільки це можливо для людини. [1,19]

У діалозі «Бенкет» філософ описується як людина, якою рухає «ерос», а філософія зображується як «наука любові». Цій науці Сократа навчає пророчиця Діотіма, що змальовує портрет бога Ероса, сина Пороса (бог багатства) і Пенії (богині убогості). [1, 48] Саме на цьому прикладі, Платон користуючись мовою міфу, прояснює, що філософ – це людина, яка завжди перебуває на шляху до істини, завжди знаходиться в процесі пошуку, відчуває в собі глибоку внутрішню нестачу, усвідомлює свою вбогість. [1, 48]

Філософія:

а) не є мистецтвом.

Мистецтво орієнтоване на образне, тоді як філософія зорієнтована на розум людини.

б) не є наукою (в класичному розумінні).

Тоді, здавалося б, філософія є наукою, яка теж орієнтована на розум, але наука завжди прагне до останньої, крайньої істини. Кожен вчений намагається довести, що він все знає про предмет свого дослідження і він тим самим видатний, може претендувати на Нобелівську премію. Філософія, як правило, говорить про те, що світ не вичерпний і дійти до крайньої істини – неможливо.

в) не є релігією.

Якщо філософія, хоч і зорієнтована на розум, але приходить до невичерпності світу, тоді вона має бути подібною до релігії, що стверджує про те саме – про невичерпність Бога, його безкінечність. [4] Тим не менше, філософія розглядає людину як тотальність, але подібно до науки, вона ґрунтується на розумі та прагне до аналізу. Філософія намагається осмислити феномен релігії. Те, що є самозрозумілим для релігії, може бути абсолютно чужим для філософії, і навпаки. [7]

Філософія – це конструювання та передача смислів. Смисли не виникають автоматично. Вони починаються з розуміння, що є творчим процесом надання сенсу певній множині фактичної інформації. Філософія показує зразки мислення. Філологічно не коректне пояснення слова «філософія» як «любов до мудрості» не відповідає, на ці запитання, а радше порушує нові: що таке мудрість, чому любов до мудрості, а не «вчення про неї»? [5, 15] Коли людина почне сама мислити, філософія буде їй в пригоді. [7]

Філософія є культурним кодом європейської цивілізації. Вона була тим духовним джерелом, з якого народилася Європа та основні її феномени: наука, політика, теорія права, ідея людської відповідальності та гідності. Завдяки філософії сформувалися наукові школи та університети (від Академії та Ліцею, через середньовічні університети аж до сучасних наукових, освітніх закладів). Філософські ідеї (що на початку становили іноді суто теоретичний інтерес) стали джерелом розвитку конкретних наук аж до появи техніки. Від початку філософія була не просто теорією, а життєвою практикою, особливим способом ставлення до світу. [1, 54]

Філософське запитування є підставою і внутрішнім мотивом розвитку людини. Філософія сприяє розвитку цілісного погляду на світ. Вона є ефективним інструментом аналізу. Філософія розвиває критичне мислення і сприяє інтелектуальній відкритості людини. [1, 3]

Чому люди не розуміють філософію?

Вивчаючи цю дисципліну, люди при читанні потрапляють в стан абсолютного нерозуміння. Доходить до того, що впадають у відчай. Здавалося б, це ж моєю мовою написано, знайомі літери, слова. Але склавши їх до купи, людина плутається, не розуміє, губиться. У філософських текстах відбувається переклад з однієї культури в іншу, а оригінал і переклад в мають свою специфіку. Навіть для професіоналів, які мають справу з оригінальним текстом, залишається чимало запитань, на які одразу можна й не отримати відповіді. Узагалі, наше розуміння починається з моменту нерозуміння. Нерозуміння – це те, що нас лякає, але активізує наше мислення. [7]

Платон писав, що виховання – це мистецтво перенаправляти душу. Філософія спроможна захистити характер людини і дати йому визріти. [6, 240] Чи має філософія особливе місце у новій системі виховання? Спробуємо навести декілька аргументів:

1. Філософія встановлює взаємозв'язок між різними сферами знань.
2. Філософія веде до пошуку відповідей на моральні питання. Тут постає етика, як практична філософія.
3. Філософія прагне не змінити, а викласти релігійні переконання більш раціональною мовою та під час цієї спроби здійснити мовно-смыслову реконструкцію, де постають проблеми та сумніви.
4. Філософія загострює критичну свідомість та приводить людину до пошуків смислів. [6, 237]

Школа та університет мають формувати такі важливі у найближчому майбутньому компетенції, як аналітичне та творче мислення, уміння аргументувати і знаходити рішення. В цьому мають допомагати література та філософія. В сучасній українській освіті, найчастіше, все зводиться до механічної передачі якоїсь елементарної інформації. На відміну від України, освіта у Франції, Німеччині, Австрії, Італії передбачає вивчення філософії протягом 2-3 років у гімназіях та ліцеях. [3, 87] Фахівці стають інтелектуалами, коли вони поширюють свої знання на загальний контекст культури. Інтелектуал – це людина, яка своїм завданням ставить критичне осмислення певних проблем. [7]

Чому говорять, що філософія починається з цікавості/допитливості? Дехто помилково вважає, що філософія починається зі складних питань. Але складні питання виникають з простих. Саме філософ повинен відповідати просто на складні питання. Якщо ми розмовляємо про філософію в колі філософів, і говоримо про критерії етики, моралі, ми розуміємо один одного. А ось як це потім пояснити людям? Тому люди часто кажуть, що філософія не зрозуміла. І вони праві. Тобто філософія, в принципі, повинна прояснювати, а не заплутувати.

Філософія, як і мистецтво, – це вроджена потреба людини. Постає питання, а хто ж такий філософ? Філософ – це майстер думки, слова. Це – критикант, в гарному розумінні. Сьогодні – це комунікатор. Взагалі роль філософії сьогодні для нас змінилася. Замість того щоб навчити як жити в ролі просвітителя, філософи сьогодні повинні прояснити те, що говорять люди, не філософи. Вони повинні допомогти їм сказати те, що вони думають. Філософія створює категоріальну мову бачення світу і мислення. Безперечно, філософія нині – не найпрестижніший тип раціональності, їй властиво перебувати в тіні більш «просунутих» галузей науки, ідеології, політики, в певній тіні повсякденності, споживацтва які ні перед ким ніяких комплексів не відчують. Філософія, як сказав би Г. В. Ф. Гегель, повинна в нинішніх умовах зміцнювати духовну непіддатливість особистості, допомагати їй в щоденному протистоянні спокусам світу, так само як і нав'язливому пафосу реальності. [2, 193]

Філософія уподібнилася королю Ліру, який роздав дітям свої землі, а сам залишився ні з чим. Сьогодні ми живемо в часі без філософії. На моє переконання, що філософія існує сама по собі, а людина, (маю на увазі українське суспільство) – сама по собі. У критичні моменти чуємо: «Хто ми? Які цілі нашого життя? Як жити далі?». А філософія мовчить, бо вона виявилася зануреною в свої власні професійні проблеми, а у неї є їх чимало: як і що влаштувати, пояснити, розширити свої власні кордони. І сучасна філософія перестала відповідати на запити життя. І ось це – найголовніша проблема. Філософія ніколи не дає прямих відповідей, вона змушує людину мислити, як тільки людина починає думати. Тоді вона знаходить відповіді. Філософія – не змінює, а зберігає можливість йти поруч з абсолютними цінностями, стаючи дорогою, і доторкатися до вічності.

Сучасна філософія – це філософія опору: поділу світу, постмодерністської всеєдності, вульгарної ідеології прагматичного успіху, сучасних маніпуляторів, які позбавляють нас свободи бути собою. Сьогодні як ніколи актуальний вислів, що був накреслений на стіні Дельфійського храму: «Пізнай самого себе». Коли ми пізнаємо себе, ми переживаємо нове

народження. І разом з народженням нашого Я у новому світлі постає сама дійсність. Мислити – це приємно, це красиво. Можливо, філософія не допоможе заробити перший мільйон чи сто перший, але вона допомагає в значно важливішій справі, тобто, розвиває людське в людині; допомагає зрозуміти, що означає бути людиною і, можливо, допоможе стати нею.

Література

1. Баумейстер А. Вспут до філософських студій, або Інтелектуальні подорожі до країни філософії : наук. посіб. / Андрій Баумейстер. – Київ : Ін-т обдаров. дитини НАПН України, 2017. – 236 с.
2. Гайм Р. Гегель и его время / Рудольф Гайм ; [пер. с нем. П. Л. Соляникова]. – Санкт-Петербург : Наука, 2006. – 392 с.
3. Драйден Г., Вос Д. Революція в навчанні. / Гордон Драйден, Джаннет Вос // – Львів : Літопис, 2005. – 542 с.
4. Про глобальність світу і філософію : [бесіда з к. філос. н. Володимиром Бугровим] // IDEALIST.media. Київ. – 2015. – (22 грудня 2015 року). – Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=rV6eZAVJG-o>
5. Марія Фюрст, Юрген Тринкс. Філософія / Пер. з нім. Ваханга Кебуладзе. – К.: ДУХ І ЛІТЕРА, Інститут релігійних наук св. Томи Аквінського, 2018.–544 с.
6. Нора К., Гьосле В. Кав'ярня мертвих філософів. / Нора К., Вітторіо Гьосле // Філософське листування для дітей і дорослих. – Київ: Новий Акрополь, 2019. – 256 с.
7. Філософія – це любов до мудрості, а не торгівля думками: [бесіда з д-ром філос. наук Тарасом Лютим / вела Дар'я Кучеренко] // УП. Культура. Київ. – 2016. – (7 грудня 2016 року). – Режим доступу: <https://life.pravda.com.ua/culture/2016/12/7/221134/>